

Vadlīnijas darbam ar bērniem ar atkarības problēmām un uzvedības traucējumiem

25.10.2013.
BTAI, LPMC

I. Landsmane

Vadlīniju autori

- Kristīne Mozerte – psihologs
- Inga Landsmane – narkologs-psihiatrs
- Sanita Strazdiņa – sociālā darba speciālists
- Anete Jansone – sociālā darba speciālists

Vadlīniju saturs

Atkarība:

- *izpratne par slimību*
- *psihoaktīvās vielas*
- *lietošanas uzsākšanas raksturojums*
- *reibumu pazīmes un lietošanas sekas*
- *palīdzības iespējas*

Līdzatkarība

Bērni un pusaudži:

- *garīgā attīstība*
- *attīstības traucējumi*

Vadlīniju saturs(I)

Lietotāji un atkarīgas personas:

- *saskarsmes veidošanas pamatprincipi*
- *motivācijas sarunas veidošana pamatprincipi*
- *starpinstitucionālā sadarbība*

Problēmas aktualitāte

Kopumā aptuveni 1/5 Eiropas iedzīvotāju vecumā no 15 gadiem vismaz vienu reizi nedēļā alkoholu lieto pārmērīgi

Ieskatam 2011.g.Eiropas skolu aptaujas projekts par alkoholu un citām narkotiskām vielām(ESPAD), veikts 36 ES valstīs,Latvijā *ESPAD pētījumā piedalījušies 7627 8.–10. klašu skolēni, no kuriem 2622 - 15 gadus veci*

2011.g.ESPAD dati

(M.Trapencieris u.c., 2012)

Smēķēšana, alkohola un narkotiku lietošana pēdējā mēneša un dzīveslaikā:

- inhalantu lietošana Latvijā ir 2X augstāka kā vidēji Eiropā
- kanabinoīdu lietošana dzīveslaikā pieaugusi(↑6% no 2007.g., 1/10 skolēnu pamēģinājuši vismaz vienu reizi dzīvē augu maisījumus”spice”)
- Nelegālo narkotiku lietošana dzīveslaikā Latvijā ir 22% skolēnu, Eiropā -20%(Latvijā ekstazī - 4,3%, amfetamīnu -3,8%, LSD un citus halocinogēnus - 3,7%, kokaīnu -3,5%)

2011.g.ESPAD dati

(M.Trapencieris u.c., 2012)(1)

- smēķēšana pēdējo 30 dienu laikā(78%, ↓2% no 2007.g., zēni -↓6%, meitenes - ↑2%)
- alkohola lietošana pēdējo 30 dienu laikā(49%, ↓5% no 2007.g.)
- 96% skolēnu 15-16 gadu vecumā ir pamēģinājuši alkoholu vismaz 1X dzīves laikā, 9% - vismaz 2X, 34,6% - 40 X
- pēdējā gada laikā – 87% skolēnu, bet 2/3 (65%) – pēdējā mēneša laikā ir lietojuši alkoholu

2011.g.ESPAD dati

(M.Trapencieris u.c., 2012)(2)

Latvijas skolēniem ir(salīdzinot ar Eiropu) :

I vieta – smēķēšanā pēdējo 30 dienu laikā

II vieta – inhalantu lietošanā dzīves laikā

V vieta – narkotiku pamēģināšanā dzīves laikā
(izņemot kanabinoīdus)

XII vieta – alkohola lietošanā pēdējo 30 dienu
laikā

XVII vieta – patērētā alkohola apjoma ziņā vienā
dzeršanas reizē(vairāk kā 5 devas)

XXIII vieta – miega un sedatīvo līdzekļu lietošana
dzīves laikā(nav nozīmējis ārsts)

Atkarība

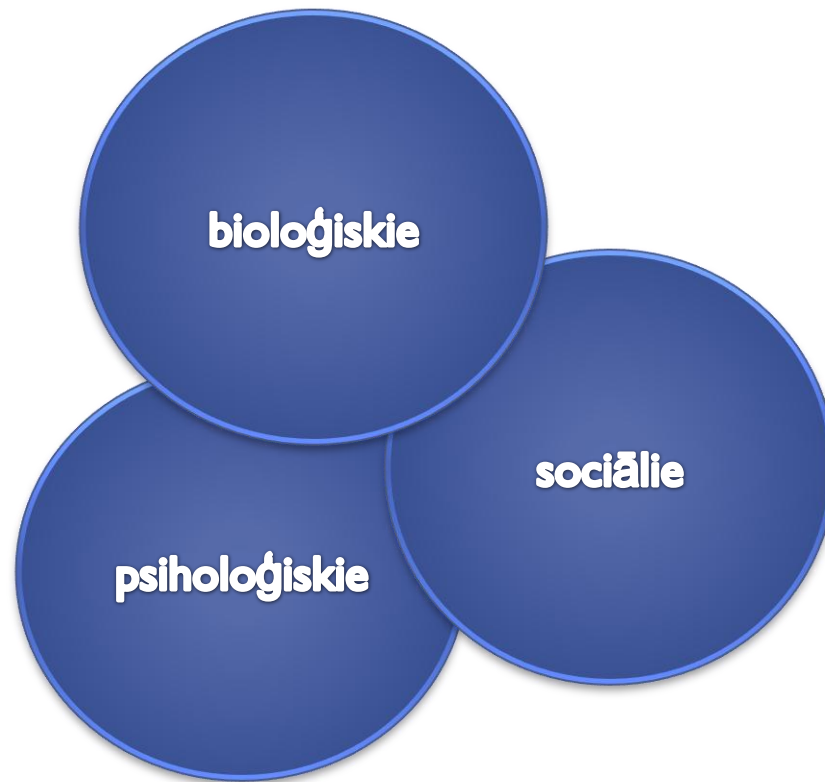
- Izlaidība?!
- Gribasspēka trūkums?!
- Biopsihosociāla slimība?!

Atkarība(I)

- biopsihosociāla slimība, primāra, hroniska un progresējoša slimība ar augstu invaliditātes un mirstības risku
-

Atkarības veidošanās cēloņi

ATKARĪBA(2)

- pierādīta ģenētiska predispozīcija - 50% līdz 64% (Schuckit MA, Smith TL, 1996; Uhl GR, Grow RW, 2004)
- 50:50
(bioloģiskais pamats : psihosociālo)

Atkarība(2)

- Vieliskā un nevieliskā

Vieliskā:

- legālās un nelegālās vielas
- dabiskās un sintētiskās vielas
- uzbudinošās, nomācošās un psihi izmainošās vielas

Līdzatkarība -attiecību atkarība(bērna gadījumā -persona, kam viens vai abi vecāki ir atkarības slimnieki)

Psihoaktīvo vielu lietošana

1. Nespecifiskas pazīmes, kas var liecināt par psihoaktīvo vielu lietošanu:
 - *Ārēji redzamās izmaiņas*
 - *Uzvedības izmaiņas*
2. Riska un aizsargfaktori
3. Lietošanas uzsākšanas motīvi
4. Lietošanas turpināšanas motīvi

Sociālā darba pamatojums

Pieejas:

- *Kognitīvi-biheiviorālā*
- *Humānistiskā*

**Kā mēs varam ietekmēt bērna
domāšanu un uzvedību?**

Izmantosim sociālās kompetences modeli!

Sociālās kompetences modelis

- problemātiskas uzvedības mazināšana
- stresa situācijas menedžēšana
- dzīves uzdevumu izpilde
- aizsargfaktoru nostiprināšana un elastīguma palielināšana
- jaunu iemaņu veidošana

Ģimenes loma

- Funkcionāla(droša, stabila) un disfunkcionāla (kontrolējoša, manipulatīva)
- Veselīga un neveselīga
- Noteikumu esamība un neesamība
- Līdzatkarības veidošanās ģimenē (nejust, nerunāt, nepieļaut)
- Bērnu lomas ģimenē (varonis, grēkāzis, klauns, pazaudētais (aizmirstais) bērns, slimais bērns)

Atkarīgs bērns

Izmaiņas :

- uzvedībā,
- domāšanā,
- personībā

Lietotāja personība

- izmaiņas ārējā vidē lietotājs veic, lai pielāgotos savām vajadzībām
- lietotājs meklē tādu vidi, kas labvēlīga tālākai viņa funkcionēšanai
- lietotājs attīsta sevī iekšējas pārmaiņas, kuru rezultātā pielāgojas videi

Bērnu aizsargreakcijas

- Pasīvais protests – atsakās no ēdiena, nekontaktē ar citiem vai nedara vajadzīgās lietas
- Opozīcija – aktīvs protests pret normām un vecāku prasībām
- Imitācija – nenobriedusi identifikācijas norma, kad tiek atdarināts ideāls – labais, kas patīk
- Emancipācija – cīņa par pašapliecināšanos, pašnoteikšanos, pat par īpašuma tiesībām, pārņemot pieaugušo tiesības, iespējas
- Kompensācija – mēģinājums neveiksmi balansēt ar panākumiem citā jomā (sliktas sekmes kompensē ar rupjību)

Atkarīgā dzīves cikliskums

Motivācija

Vajadzības ir mūsu uzvedības dzinējspēks

Motivāciju teorijas mērķis ir paredzēt uzvedību, tās darbības un līdzekļus, kas aktivizē iekšējos spēkus

Motivācija ir iekšēja (paša ieinteresētība) un ārēja (pozitīva un negatīva)

Motivācijas process

Motivāciju veidojošie faktori:

- ciešanu pakāpe
- vēlme saņemt palīdzību
- vēlme turpināt ārstēšanos
- vēlme, lai notiktu izmaiņas
- vēlme un spēja mainīties

Motivācija nav vienas sarunas darbs, tas var ilgt vairākas nedēļas vai pat mēnešus, bet šis laiks ir nepieciešams, lai klients apzinātos problēmas un izmaiņu būtību

Motivējošā intervija

MI ir konsultēšanas tehnika, kur konsultants kļūst par palīgu izmaiņu procesā

Tās principi:

- līdz pārdzīvot klientam,
- atklāt pretrunas (svārstīšanos un šaubas problēmas apzināšanās procesā) un strādāt ar tām,
- izvairīties no strīdiem un tiešas pārliecināšanas,
- mazināt pretošanos,
- atbalstīt, attīstīt klienta pastāvību lēmumu pieņemšanā un īstenošanā

Individuālais darbs ar pusaudzi

- Informācijas vākšana un diagnostika
- Jaunieša izpratne par problēmu un motivācijas mainīties novērtēšana
- Mērķa izvirzīšana
- Stratēģijas izstrāde
- Stratēģijas izpildes pārraudzība

Speciālista loma pārmaiņu vadīšanā

Iespējamie uzvedības modeļi (darītājs, sūdzētājs, malā stāvētājs)

- Darbs ar pusaudzi – darītāju
- Darbs ar pusaudzi – sūdzētāju
- Darbs ar pusaudzi – malā stāvētāju

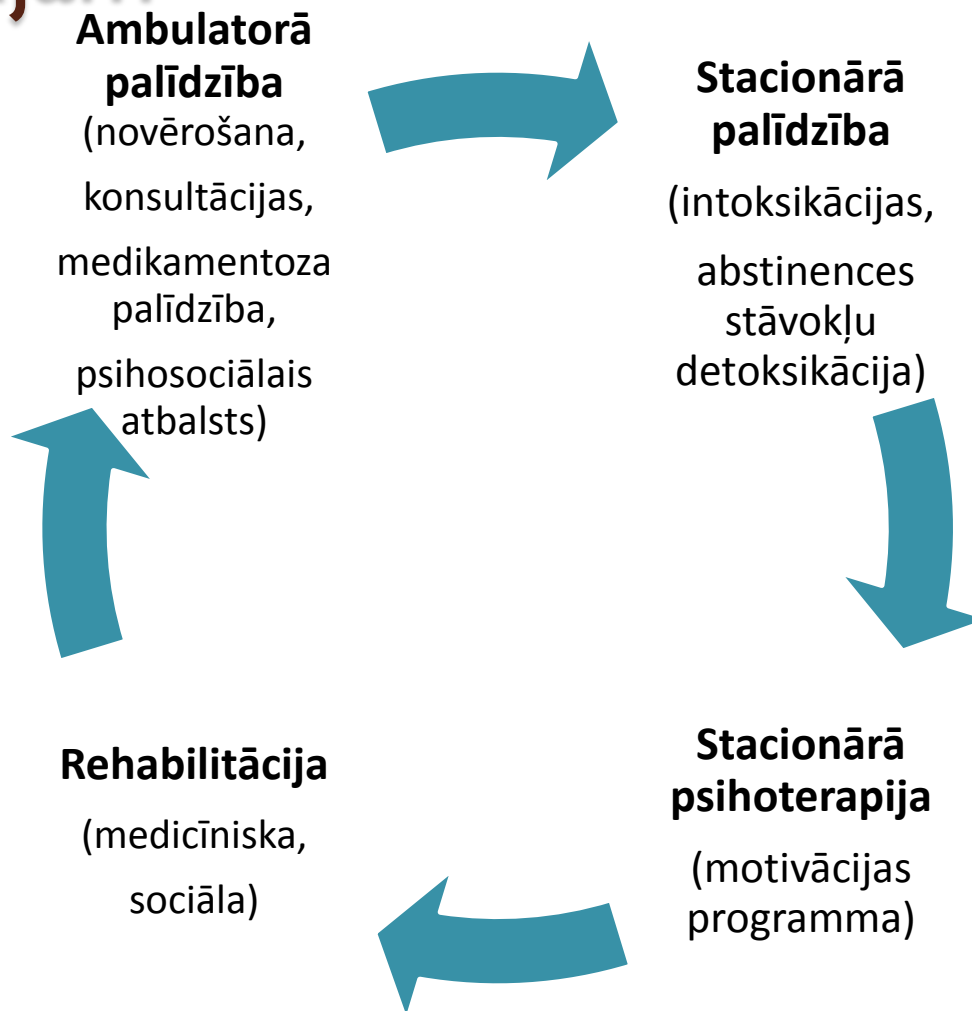
Speciālista taktika:

neuzbrukt, nenoniecīnāt, nenosodīt !

ļespējamie riski darbā ar lietotāju/atkarīgu personu

- klienta un konsultanta attiecību modelis(simpātija,apātija , empātija)
- attiecības, kādas veidojas starp konsultantu un klientu, var ietekmēt motivēšanas vai atvēršanās gaitu
- paša lietotāja gribas diktēts lēmums par katru cenu apturēt iepriekšējo uzvedības veidu un sākt veidot jaunu uzvedības modeli ir priekšnoteikums veiksmīgai palīdzības(ārstnieciskās un psihosociālās) sniegšanai

Ārstnieciskās palīdzības iespējas lietotājam

Starpinstitucionālā sadarbība

- Multidisciplināra komanda
- Starpinstitucionālie līgumi
(noteikumi, dokumenti)
- Kontakti (individuālie, sadarbību
nostiprinošie)

Vadlīnijas būs pieejamas

www.bti.gov.lv

Paldies par uzmanību!
Nenogursim mācoties!

